

kysymykset tavoittaisivat laajemman joukon niin kirkon ulko- kuin sisäpuolella.

Laura Leipakka, TM

Projektikoordinaattori, Hengellisen elämän kehittäminen -hanke
Espoon seurakuntayhtymä

JIMMY HOKE

Feminism, Queerness, Affect, and Romans: Under God? Early Christianity and its Literature 30. Atlanta: SBL Press 2021. 389 s.

”Henkilökohtainen on poliittista” on Hoken tutkimuksen lähtökohta. Se avaa queer-teorian näkökulmasta sitä, miten Paavalin Roomalaiskirjeen jälkivaikutus näkyy sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen elämässä ja miten kehollista ja kokonaisvaltaista tämä vaikutus on. Hoke pyrkii luomaan keinon lukea kirjettä niin, ettei se sulje queer-väkeä ulkopuolelle. Hoken tutkimus on perusteellisesti dokumentoitu ja siinä viitataan etenkin roomalaisaikaiseen kreikan- ja latinankieliseen aineistoon sekä näiden aineistojen tutkimuskirjallisuuteen. Myös linkitys tekstin tulkitsijan nykytilanteeseen on läsnä. Yhdysvaltalainen konteksti korostuu, mutta toisaalta esimerkiksi rotusortokysymykset, joihin Hoke tiiviisti viittaa, ovat keskeisiä yhtä lailla eurooppalaisessa kontekstissämme.

Hoke tarkastelee Roomalaiskirjeen jaksoa 1:18–32 feministisestä sekä queer-tutkimuksen näkökulmasta. Erityisesti pureudutaan jakeisiin 26–27, joissa Paavali viittaa naispuolisiin henkilöihin. Jaksosta on kirjoitettu paljon myös queer-tutkimuksen näkökulmasta, mutta Hoke toteaa, että ainoa keino päästä eteenpäin tekstistä, joka ”säteilee inhoa, sortoa ja vahinkoa”, on kahlata sen läpi. (s. 81) Hoke painottaa, että queer-näkökulma ei itsessään riitä korvaamaan feminististä painotusta tutkimuksessa, kuten hänen mukaansa on toisinaan oletettu. (s. 13) Tutkimus asettuu intersektionaalisen feminismiin viitekehykseen, joka ottaa huomioon sukupuolen lisäksi muitakin syrjintään ja alistaiseen asemaan johtavia ”eroavaisuuksia”

(etnisyys, uskonto, taloudellinen toimeentulo, vammaisuus, kehon ominaisuudet; s. 14–15). Hoke soveltaa myös Elisabeth Schüssler Fiorenzan luomaa käsitettä ”kyriarchy”, jonka pyrkimyksenä on laajentaa käsitteen ’patriarkaatti’ rajoitteita ottamalla huomioon sukupuolta laajempi kirjo tekijöitä, jotka vaikuttavat valtasuhteissa. (s. 17) Lisäksi Hoke käyttää Schüssler Fiorenzan termiä ”wo/men”, jolla hän pyrkii muistuttamaan lukijaa siitä, että hänen kuvailemiinsa ”naisiin” sisältyy laaja kirjo henkilöitä, joilla voi olla muukin sukupuolinen identiteetti kuin cis-nainen ja että heidän sosiaalisen asemansa skaala oli laaja. Otsikon kolmatta osaa eli affektiteoriaa Hoke avaa jokseenkin lyhyesti.

Kuvaillessaan homoerotiikkaa antiikin Roomassa, Hoke käyttää termiä ”Romosexuality” alleviivatakseen sitä, että ”homoseksuaalisuus” heijastelee nyky-yhteiskunnan käsityksiä. Termi itsessään ei kuitenkaan viittaa pelkästään homoerotiikkaan, ja Hoke toteakin haluavansa jättää termin sisällön auki. Tämä valitettavasti hankaloittaa lukukokemusta kirjan edetessä. Pääpiirteissään ”Romosexuality” viittaa roomalaiseen seksuaalinormistoon, jota määrittivät kolme tekijää: penetraatio, toimijuus ja itsekontrolli. (s. 40–45.) Seksin osapuolten edustama sosiaalinen, sukupuolinen ja etninen asema määrittivät sen, millaista roolia pidettiin soveliaana näiden kolmen aspektin jatkumoilla. Esimerkiksi eliittiin kuuluvan miehen ei ollut ihanteellista tulla penetroiduksi, jolloin hänen ajateltiin menettävän kontrollin ja siten myös vallan. (s. 42) Toimijuudessa taas keskeisenä oli passiivisuus–aktiivisuus-kahtiajako, jonka tutkijat ovat Hoken mukaan usein virheellisesti sekoittaneet penetraation aspektiin (s. 43). Valtaan ja asemaan perustuvan kreikkalais-roomalaisen seksuaali-ihanteen näkökulma ei sinänsä ole uusi korostus Paavalin Roomalaiskirjeen 1. luvun analyysille.

Kirjan toisessa luvussa Hoke pureutuu Roomalaiskirjeen ensimmäisen luvun analysointiin. Hän huomauttaa, että tässä kontekstissa Paavali ei väitä miesten välisen seksin olevan *παρὰ φύσιν* eli ”luonnon vastaista”, toisin kuin kohdassa 1:26, jossa hänen puheensa kohteena ovat naiset. Miesten homoeroottinen toiminta oli Hoken mukaan Paavalille osa ”romoseksuaalisuutta”: miesten oli suotavaa olla aktiivinen ja penetroitava osapuoli

niin miesten kuin naistenkin kanssa, joskin ”romoseksuaalisuuden” ihanteen mukaan näiden miesten oletettiin myös olevan avioituneita naisten kanssa, joiden kanssa he tuottavat jälkeläisiä. (s. 86) Hoke myös painottaa, että Room. 1:18–32 ei kritisoi roomalaista seksuaalinormistoa tai epäsuhtaista valtasuhdejakoa. (s. 93–94)

Kolutusta tekstikohdasta Room. 1:18–32 Hoke siirtyy Roomalaiskirjeen muihin osiin selvittääkseen, miten ”romanormatiivisuus” on löydettävissä. Hoke käyttää tätä uudissanaa viitatessaan niihin keinoihin, joilla marginalisoidut, ei-eliittiin kuuluvat ihmiset todistivat olevansa melkein ”romoseksuaaleja” eli sopivan normiin. (s. 47–48.) Hoke tarkastelee Roomalaiskirjeen 16. luvussa mainittuja Paavalin yhteistyökumppaneita, joista osa oli naisia. Tämä tekstijakso Hoken mukaan vahvistaa sen, että tässä yhteisössä eli queer-naisia (engl. queer wo/men). Ensinnäkin Paavalin muotoilu heijastelee sitä, että nämä naiset olivat johtavassa asemassa. Lisäksi esille nostetaan kohdassa Room. 16:12 mainitut kaksi naista: Tryfaina ja Tryfosa. Yleensä Paavalin mainitessa nimiä pareina toinen nimistä on miehen nimi, josta on tehty oletus, että kyseessä olisi aviopari. Tryfosan ja Tryfainan kohdalla taas tällaista oletusta ei ole tehty, eikä Hoke myöskään väitä, että kyseessä olisi naispari. Hän kuitenkin painottaa, että varhaisten lähetystyöntekijöiden keskuudessa työskennelleiden työtovereiden välille saattoi muodostua avioliiton kaltaisia tunnesiteitä, jotka eivät välttämättä pitäneet sisällään – joskin ehkä mahdollistivat – seksuaalista kanssakäymistä. Tällaisten siteiden tulkitseminen queeriksi ei edellytä sitä, että niiden olisi pitänyt sisältää seksuaalista kanssakäymistä. (s. 107) Tässä kohdassa herää kysymys: jos Hoken mukaan kohdassa Room. 1:26–27 Paavali kritisoi naisten aktiivista (seksuaalista) roolia, eikä häntä siten voi pitää tasa-arvon kannattajana, miten Roomalaiskirjeen 16. luvun naisten aktiivisen roolin puolustus sopii kuvaan?

Luku 3 (Faithful Submission) käsittelee niin sanottua julmaa optimismia (”cruel optimism”). Hoke lainaa Valerius Maximuksen kertomusta Urbinius Panapiosta ja tämän orjasta, joka kuolee isäntänsä puolesta. Isäntä pystyttää orjalleen muistomerkin ja kiittää tämän uskollisuudesta (lat. *pietatis*). Tapausesimerkki valottaa sitä, miten alistetussa

asemassa olevien yksilöiden usko tai luottamus (*fides/πίστις*) koitui yleensä heidän orjuuttajiensa ja ylemmässä asemassa olevien hyödyksi orjuutettujen hengen kustannuksella. (s. 145–146) Julma optimismi linkittyy pakanataustaisten Jeesuksen seuraajien asemaan osana Rooman valtakuntaa: pakanat rinnastuvat alistetussa ja marginaalisessa asemassa oleviin suhteessa Rooman kansalaisiin. (s. 165)

Luvussa 4 (Faithful Subversion) Hoke kysyy, millainen kristologia tekisi oikeutta queer wo/men-väelle Rooman seurakunnassa. Hoke pyrkii siirtämään Paavalin sivuun ja asettamaan sen sijaan queer wo/men -väen keskiöön. Hän kiinnittää huomionsa Paavalin kirjeissä esiintyviin esi-paavalilaisiin tekstikatkelmiin (Gal. 3:28; Fil. 2:6–8), joissa on nähtävissä tasa-arvon painotus. Kristuksen kuvaaminen yhtäläisenä (ἴσος) kuin Jumala senkin jälkeen, kun hänet on tuomittu häpeälliseen ristikuolemaan, kuvastaa Hoken mukaan optimistisempaa todellisuutta Rooman seurakunnan queer wo/men-väelle kuin Paavalin julma *πίστις*-optimismi.

Kirjan viides luku (Ethical Submission) käsittelee sitä, millaista olisi uskollinen mutta eettinen alistuminen roomalaiselle hallitsijalle. Keskeisenä käsitteenä on ”homonationalismi” (engl. ”homonationalism”), joka viittaa siihen, että yhdenmukaisena tavoiteltava elämänmuoto on eräänlainen inklusion fantasia. Yhteisön jäsenet ovat tosiasiaassa eriarvoisessa asemassa sen suhteen, kuinka he voivat täyttää ihanteena olevien hyveiden mukaista elämää. (s. 237) Hieman epäselväksi jää, mikä on queer-väen asema tässä homonationalismissa. Kirjan alussa olevassa termien selitysosassa Hoke nimittäin kuvaa tämän termin viittaavan queer-väen ja nationalismin liittoon (alliance), mutta viidennessä luvussa ”homonationalismi” vaikuttaisi viittaavan vahingolliseen yhdenmukaisuuden vaatimukseen ja normista poikkeavien ulossulkemiseen.

Lisäksi Hoke tarkastelee Roomalaiskirjeen 13. lukua, jossa Paavali kehottaa olemaan kuuliainen maalliselle esivallalle. Tekstikohta sisältää monia ongelmallisia ulottuvuuksia niin varhaisemman vaikutushistoriansa kuin nykyaikaisempien sovellusten osalta. Jakeen 8 sisältämän rakkauden velvollisuuden käsittelemisen myötä Hoke siirtyy

roomalaiseen hyve-etiikkaan. Hyve-etiikka oli hyvin sukupuolittunutta ja se toimi myös valtiollisen kontrollin metaforana: miesten tuli kontrolloida holhottavia naisiaan kuten hallitsijat kansalaisiaan. Lopulta Hoke palaa varsinaiseen kysymykseen: miten marginalisoidut ryhmät (kuten naiset ja e-roomalaiset sekä ne miehet, jotka eivät edustaneet hegemonista maskuliinisuutta) voivat saavuttaa tasa-arvoisen paikan tällaisessa yhteiskunnassa, eli millainen olisi se ”eettinen alistuminen”, jota viides luku pyrkii käsittelemään? Tähän kysymykseen ei kuitenkaan vastata, ei ainakaan kovin konkreettisesti. Sen sijaan Hoke käsittelee luvun loppupuolella kohtaa Room. 13:14, jossa Paavali kehottaa ”pukeutumaan Kristukseen”. Tätä hän kuvaa performatiiviseksi ja näkyväksi aspektiksi eettisestä alistumisesta. (s. 288) Hoke rinnastaa eettisen asennoitumisen ja sukupuolen performatiivisuuden viitaten Judith Butleriin.

Kirjan päättää luku (An Ethical ἐκκλησία), jossa Hoke kuvaa spekulatiivisesti, miten queer wo/men-väki mahdollisesti reagoi Rooman seurakunnassa Paavalin kuvaamaan eettisen elämän vaatimukseen. Vertailuaineistona Hoke tarkastelee Egyptin Isis-kulttiin liittyviä lähteitä, joissa nousee esille tasa-arvon painotus. Lisäksi hän esittää spekulatiivista taustaksi evidenssiä sekä juutalaisesta vastarinasta Rooman hallintoa kohtaan että orjuutettujen ihmisten vastarinasta kertovaa aineistoa. Hoke esittelee myös muutamia roomalaisaikaisia lähteitä kuten kirous- tai loitsutauluja, joissa eksplisiittisesti käy ilmi, että naispuolinen henkilö rukoilee toisessa naisessa heräävän eroottisia tunteita häntä kohtaan. Toisina esimerkkeinä siteerataan Pompeijin tuhoutuneen kaupungin seinäkirjoituksia, joihin on tallentunut todistusaineistona naissubjektien kuvauksia heidän aktiivisesta seksuaalisesta roolistaan. Luvun 6 kysymykseen, millainen on eettinen seurakunta myös queer-väelle, voisi vastata: kun marginalisoidut pääsevät itse ääneen, myös etiikka toteutuu.

Hoken kirja etenee melko orgaanisesti. Julkilausuttuihin tutkimuskysymyksiin ei välttämättä anneta vastausta. Joitakin keskeisiä taustatekijöitä vastaavasti käsitellään pitkin kirjaa ja näihin palataan uudelleen. Monien käsitteiden selkeämpi avaaminen olisi auttanut lukijaa. Lisäksi Hoke

käyttää laajaa kirjaa englanninkielisiä sanoja, jotka viittaavat tietynlaiseen seksuaaliseen toimintaan ja mieltymyksiin. Näistä useiden merkitys ei ainakaan minulle ollut tuttu. Hoke kehottaa termejä tuntemattomia lukijoita etsimään näiden merkityksen internetistä, mutta olisi ollut toivottavaa, että hän olisi valaissut sisältöä itse, jolloin myös myöhemmille lukijoille olisi avautunut, mihin Hoke viittaa, mikäli sanojen sisällöt elävät vuosien saatossa. Myös halventavien puhekielisten sanojen käyttö tuntui erikoiselta sekä etäännyttävältä valinnalta, vaikka Hoken julkilausuttu tavoite on inklusiivisuus.

Marika Pulkkinen, TT
Post-doc-tutkija
Helsingin yliopisto

ROB BODDICE

Tunteiden historia. Suom. Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino 2022. 299 s.

Tunteiden historian tutkimus on kasvanut voimakkaasti viime vuosikymmeninä ja vakiinnuttanut paikkansa osana humanistista tieteenharjoitusta. Myös Suomessa tutkitaan tunteiden historiaa vilkkaasti. Tampereen yliopistossa toimii tutkimuksen huippuyksikkö CoE in The History of Experiences, jonka tutkimusintresseihin kuuluu myös tunteiden historian tutkimus. Huippuyksikössä toimiva tutkija Rob Boddice on vastikään julkaissut teoksen *Tunteiden historia* (Vastapaino 2022). Kyseessä on Jyrki Vainosen käännös Boddicen englanninkielisestä monografiasta *A History of Feelings* (Reaktion, 2019).

Boddice aloittaa teoksensa toteamalla suorasukaisesti, miten historioitsijat ovat tuottaneet tutkimuksia tunteista, passioista ja sielunliikutuksista, emootioista ja tuntemuksista, mutta juuri kukaan ei ole ennen häntä pyrkinyt kirjoittamaan aiheesta kattavasti antiikista nykyaikaan. (s. 14) Kommenttia voi pitää varsin rohkeana, sillä tunteiden historiasta on tosiaankin kirjoitettu useita laajoja yleisesityksiä. Boddice väittää muutoinkin teoksessaan usein tekevänsä jonkin tutkimusel-